

ธรณีประตู คนดีศรีอยุธยา

การเข้าสู่ตัวบทเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้ประพันธ์ใช้เพื่อควบคุมทิศทางการอ่านของผู้อ่าน เสนีย์ เสาวพงศ์ ในนวนิยายเรื่อง *คนดีศรีอยุธยา* ใช้ทั้ง คำนำ ข้อความตัดตอนจากพระราชพงศาวดาร บทเพลง และกถานำบท เป็นเสียงผู้เล่าเรื่อง และเสียงผู้ประพันธ์ผู้เล่าเรื่อง เพิ่มความลุ่มลึกให้แก่ตัวบทนวนิยาย

The Threshold of *Khondee Sri Ayuthaya*

Textual apparatus is a technique used by authors to direct the reader. Seni Saowapong, in his novel *Khondee Sri Ayuthaya*, uses preface, passages from The Royal Chronicles songs, and quotations from classical literature, as the voice of the narrator and of narrator-author to reinforce the profundity of his text.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธรณีประตู่ คนดีศรีอยุธยา

วัลยา วิวัฒน์ศร*

บทความเรื่องนี้** เขียนขึ้นเพื่อคารวะคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เจ้าของนามปากกา เสนีย์ เสาวพงศ์ และอื่นๆ ในวาระครบ 7 รอบ มงคลวาระดังกล่าวเป็นโอกาสให้ได้อ่านงานของนักประพันธ์ผู้นี้เพิ่มเติมเรื่องหนึ่งในหลายๆ เรื่องที่รู้สึกประทับใจ คือ คนดีศรีอยุธยา ความประทับใจนั้นมากจนปลดปล่อย ตนเองจากมนต์เสน่ห์แห่ง ความรักของวัลยา และ ปีศาจ ได้

คนดีศรีอยุธยา ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2524 ขณะนั้นผู้ประพันธ์อายุ 64 ปี จึงไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใด ที่จะเห็นชั้นเชิงวรรณศิลป์ของนักประพันธ์สามัญชนผู้นี้เต็มเปี่ยมตลอดทั้งเรื่อง

สร้อยคำ "สามัญชน" นำมาจากชื่อหนังสือ 72 ปี ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ นักเขียนสามัญชน (สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2533) หากพิจารณาจากแก่นเรื่องและตัวละครของ เสนีย์ เสาวพงศ์ จะเห็นได้ว่าแก่นเรื่องที่ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2533 ผู้นี้ นิยมเขียน คือ แก่นเรื่องการกู้ชาติ ทั้งในคนดีศรีอยุธยา ดิน น้ำและดอกไม้ ชีวิตบนความตาย และใน ปีศาจ (การปฏิวัติสังคมด้วยการล้มล้างค่านิยมดั้งเดิม นับเป็นการกู้ชาติแบบหนึ่ง) ตัวละครซึ่งร่วมกันกู้ชาติเป็นสามัญชนทั้งสิ้น

นวนิยายเรื่อง คนดีศรีอยุธยา เขียนขึ้นอย่างสุขุมละเอียดอ่อน ผู้ประพันธ์มองโลกด้วยดวงจิตอันสงบ พินิจความเป็นไปในอดีต แลทะลุนามอันเกรียงไกรซึ่งจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ ไปถึงวีรกรรมของชาวบ้านธรรมดาทั้งชายและหญิง "ตันหญ้า" และ "ต้อยตึง" ย่อมมีบทบาทในการกู้ชาติบ้านเมือง นอกจากนี้นวนิยายเรื่องนี้สำแดงว่าชีวิตเป็นสิ่งตั้งงามได้แม้ในยามมีภัยพิบัติ

เสนีย์ เสาวพงศ์ตั้งชื่อคำนำของตน (หน้า 7-8 อ้างเลขหน้าตามฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4 ของสำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2543) ว่า "ข้อสารภาพ..." คำนำนี้แสดงจุดยืน ความมั่นใจ การทำงานอย่างผู้มีสติ และความถ่อมตนของผู้ประพันธ์ เป็นคำสารภาพที่คมคาย ซ่อนนัย ทว่าอ่านได้ชัดเจนตามลักษณะภาษาของผู้ประพันธ์ ซึ่งมีเคยใช้ถ้อยคำตัดจืดหรือเล่นสำนวนให้ผู้อ่านงงงวย ขอยกข้อความตัดตอนจากคำนำมาสาระติดดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* รองศาสตราจารย์ ดร.วัลยา วิวัฒน์ศร อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** ปรับปรุงแก้ไขจากบทความซึ่งนำเสนอในงานฉลอง 7 รอบ เสนีย์ เสาวพงศ์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2545 ณ บริษัทมติชน จำกัด

...และข้อสำคัญ นวนิยายไม่ใช่เอกสารประวัติศาสตร์

เมื่อเดินย้อนรอยถอยหลังไปในแผ่นดินของประวัติศาสตร์ที่ส่วนใหญ่ว่างเปล่า เลาะเล็มไปตามต้นไม้ใหญ่ที่ได้รับการบรรจุอยู่ในประวัติศาสตร์แน่นอนแล้ว บนอาณาบริเวณที่รกร้างว่างเปล่าที่ไม่มีการกล่าวถึงแม้สักวรรคหนึ่งหรือบรรทัดหนึ่งนั้น มีพืชคลุมดินอีกมากมายที่ดูก็เหมือนไม่มีความสำคัญมันขึ้นอยู่และเหี่ยวแห้งตายไปตามกาลเวลา แต่ก็มีการเกิดขึ้นใหม่เข้ามาทดแทนอย่างต่อเนื่องยาวนานไม่ขาดสาย ผมพยายามขุดหารากเหง้าของสิ่งเหล่านี้ด้วยจินตนาการที่มีอย่างจำกัด

ท่ามกลางป่าละเมาะที่มีไม้แก่นแกร่งกล้าของบางระจัน คงจะมีต้นหญ้าหรือต้อยติ่งขึ้นอยู่บ้าง

ผมไม่ได้ค้นพบอะไรใหม่ในประวัติศาสตร์

และผมเชื่อว่า ผมไม่ได้ปลอมประวัติศาสตร์ (หน้า 8)

ถัดจากคำนำ ผู้อ่านจะพบ อารัมภกถา (หน้า 11) ซึ่งผู้ประพันธ์คัดลอกจาก มูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร ข้อความสั้น ๆ ที่คัดมานี้สอดคล้องกับคำนำและเนื้อหานวนิยาย ตลอดจนแสดงชนบในการแต่งแบบโบราณ นั่นคือการท่อมตนด้วยการขอเมตตาจิตจากผู้อ่าน

ข้าเจ้าเอา ก ข

เข้ามาต่อ ก กา มี

แก้ไขในทำนนี้

ดีมีต้อยติ่งวิชา

หาก "ก กา" อันเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว คือ วิจารณ์ที่จารึกไว้ในประวัติศาสตร์ คือ "ไม้ใหญ่" และ "ไม้แก่นที่แกร่งกล้าของบางระจัน" นวนิยาย คนดีศรีอยุธยา ก็เป็น "ก ข" ที่ผู้ประพันธ์ประสงค์จะนำ "เข้ามาต่อ" มา "แก้ไข" นวนิยายเรื่องนี้จะ "ดี" หรือ "มีดี" ก็ขออย่าได้ "ตรี" หรือ ตรี หรือ คำริ หรือ คิด ที่จะ "ซา" หรือ คำหนี หรือ ว่า ผู้ประพันธ์เลย

ต่อจาก อารัมภกถา มีข้อความคัดลอกจาก พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (หน้า 12) อันแสดงสภาวะระส่ำระสายในสยามเมื่อครั้งกรุงแตก (ครั้งที่สอง) และสภาวะนี้เป็นฐานของความ เป็นจริงที่ควรเป็นไปได้แห่งจินตนาการของผู้ประพันธ์

ข้อความคัดลอกดังกล่าว มีความว่า

ขณะนั้น แต่บรรดาประชาชนทั้งหลายซึ่งหนีพม่าเหลืออยู่นั้น ต่างก็คุม สมัครพรรคพวกครอบครัวอยู่เป็นพวกเป็นเหล่า ผู้ใดที่มีฝีมือเข้มแข็งก็ตั้งตัวเป็น นายชุมนุม ช้องสมุคคุมครองผู้คนครอบครัวเป็นอันมาก ตั้งชุมนุมอยู่แห่งหนึ่ง แต่ ชุมนุมตั้งอยู่ดังนี้ มีในจังหวัดแขวงกรุงและแขวงหัวเมืองและสวน และหัวเมือง อื่นฝ่ายเหนือได้เป็นอันมาก หลายแห่งหลายตำบลขัดสนด้วยข้าวปลาอาหาร และเกลือไม่มีจะกิน ต่างรบพุ่งชิงอาหารกัน ชุมนุมนี้ยกไปตีชุมนุมนั้น ชุมนุมนั้น ไปตีชุมนุมโน้น ต่อ ๆ กันไป ที่นายชุมนุมไหนเข้มแข็งก็มีชัยชำนะ และเกิดฆ่าฟัน

กันเป็นจลาจลไปทั่วทั้งแผ่นดินในเขตแดนแคว้นแคว้นสยามประเทศ เหตุว่าหา

เจ้าแผ่นดินจะปกครองบมิได้ เหมือนดุจสัตถันดรกัลป์และทพภิกษันดรกัลป์...*

ข้อความข้างต้นนี้พิมพ์ไว้หน้าซ้าย ที่หน้าขวา (หน้า 13) พิมพ์เนื้อเพลง "แม่ศรีเมือง" ซึ่งเสนีย์ เสาวพงศ์ประพันธ์เอง เนื้อเพลงเชิดชูเกียรติสตรีในฐานะที่มีส่วนร่วมในการกู้ชาติบ้านเมือง แสดงความสำคัญของหญิงตามความเป็นจริงและแสดงตัวตนของผู้ประพันธ์ในแง่การเคารพความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย ซึ่งผู้ประพันธ์แสดงออกเสมอมาในนวนิยายเรื่องต่าง ๆ เช่น วัลยา ใน ความรักของวัลยา รัชนี ในปีศาจ รสสุคนธ์ ใน ดิน น้ำและดอกไม้ ตัวละครหญิงเหล่านี้มีความคิด สติปัญญา ความสามารถ และการแสดงออกเท่าเทียมกับตัวละครชาย

แม่ศรีเมือง

ไอสาวเอยสำออง

เจ้าเอวบางลุ่ม

งามนำชมพลีวกาย

ร้ายร้ายวายชัยชนะ

สำคัญจะพังทลาย

แม่ศรีเมืองเยื้องกราย

สองดาบสะพายพร้อมเพรียง

แซ่ซ้องเสียงอวยชัย

ยามเจ้าไปยุทธนา

เจ้าแก้วตาของทวยชน

แสนเสนาะเอยคือเพลง

ยามบรรเลงด้วยอาวุธ

มือน้องนุชมันคง

ดุจพญาหงส์กรายกร

เหล่าตัสกรรอดวาย

แม่ศรีเมืองอยุธยา

ก็เกียรติมากลับคืน

ให้ยังยืนชั้วกับกัลป์

ทั่วขอบขัณฑ์เขตคาม

ให้สมนามแม่ศรีเมือง เอย

* สัตถันดรกัลป์ หมายถึงช่วงที่คนฆ่าฟันกันไม่หยุดหย่อน

ทพภิกษันดรกัลป์ หมายถึงช่วงที่ข้าวยากหมากแพง

การนำเพลงแม่ศรีเมือง มาเป็นส่วนที่สี่ของการเข้าสู่ตัวบทนวนิยาย ต่อจากคำนำของผู้ประพันธ์ (“ขอสารภาพ...”) อารัมภกถา และข้อความตัดตอนจากราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา นอกจากจะแสดงว่าผู้ประพันธ์เน้นความสำคัญของสตรียังกล่าวแล้ว ยังมีเหตุผลด้านวรรณศิลป์ คือ การเสนอเพลงนี้ในเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่อง เพลงนี้ปรากฏในบทที่ 15, 33 และ 36 ตอนจบเรื่อง ในบทที่ 15 เป็นช่วงที่ชาวบ้านฝึกฝีมือเพื่อป้องกันตนเองจากการเบียดเบียนของเหล่าอื่น ชุมชนอื่น เพื่อตั้งชิงเรือพม่า และเพื่อเตรียมพร้อมสมทบเมื่อกองทัพพระเจ้าตากยกมาถึง ในบทที่ 33 ชาวบ้านปลูกใจตนเองให้อีกheimเพื่อเตรียมตัวเข้าร่วมตีค่ายโพธิ์สามต้นฟากตะวันตก ในบทที่ 36 ตอนจบเรื่อง มีการอ้างถึงเนื้อเพลงเพียงวรรคเดียว คือ “แม่ศรีเมืองเยื้องกราย...” ในการดำเนินเรื่องบทที่ 15 และบทที่ 33 ผู้ประพันธ์ยอมใช้เชิงชั้นเสนอเนื้อเพลงที่ละท่อน สลับกับการบรรยาย ตั้งแต่การเริ่มแต่งเนื้อให้สอดคล้องกับจังหวะดนตรี การรำประกอบ และความรู้สึกของตัวละครในฉาก จึงไม่อาจเรียงเนื้อเพลงต่อเนื่องทั้งเพลงได้ การพิมพ์บทเพลงทั้งบทในส่วนนำเรื่องก่อนเข้าสู่ตัวบทนวนิยายเป็นสิ่งกระทำได้ นอกจากจะสื่อความหมายซ่อนนัยดังกล่าวแล้ว ตัวอักษรในเนื้อเพลงที่ผู้ประพันธ์เรียงร้อยไว้ก็ตรงตามประหนึ่งมาลัยดอกไม้ ประดับนวนิยายอย่างวิจิตรบรรจง

บัดนี้ก็ถึงตัวนวนิยาย

นวนิยายความยาว 334 หน้าเรื่องนี้ ประกอบด้วยบทสั้น ๆ 36 บท ความพิเศษของแต่ละบทอยู่ที่ปริมกถา หรือ กถานำบท กถาดังกล่าวเป็นข้อความตัดตอนซึ่งเสนีย์ เสาวพงศ์คัดสรรจากรวณคดี และหนังสือสำคัญของไทย เรียงตามลำดับที่ปรากฏ ได้แก่ สมุทรโฆษ (13 บท) ลิลิตพระลอ (4 บท) คำราพีไชยสงคราม (4 บท) ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 (1 บท) ลิลิตยวนพ่าย (3 บท) สดุดีบ้านบางระจัน (1 บท) ก้าวรวลศรีปราชญ์ (2 บท) โคลงโลกนิติความเก่า (1 บท) ทวาทศมาส (5 บท) อนิรุทธคำฉันท์ (1 บท) และโคลงหริภุญไชย (1 บท)

รายชื่อหนังสือและวรรณคดีข้างต้นย่อมแสดงคุณค่าในตัวอย่างชัดเจน การที่นักประพันธ์คัดสรรมาใช้เป็นกถานำบท บ่งบอกได้ว่า ผู้คัดสรรเห็นว่าตัวละครเอกชาย 3 หญิง 3 ในเรื่อง แม้จะเป็นเพียง “ตันหญ้า” และ “ต้อยดิ่ง” เป็นเพียงคนธรรมดาสามัญ แต่ก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่าชนชั้นผู้นำซึ่งวรรณคดีและหนังสือส่วนใหญ่ข้างต้นนี้เขียนขึ้นเพื่อบำรุงบำเรอ หรือเพื่อเชิดชวยกย่องบุคคลเหล่านั้น

ปริมกถาทั้ง 36 บท มีหน้าที่ต่อตัวบทต่างกันไป ขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

● สร้างบรรยากาศรองรับฉากของบท

บทที่ 1 จาก สมุทรโฆษ ความว่า

จักเลี้ยงชีพคร่ำครึครอ

อยู่เท่าเพียงพอ

ชีพิตถียากยิ่งฉงน

บทที่ 1 หรือบทเปิดเรื่องแสดงสภาวะบ้านแตกสาแหรกขาดหลังกรุงแตก เป็นฉากหลังของเรื่อง พร้อมๆกับการเปิดตัวละครเอกชายทั้ง 3 ตัว (โต น้อย เล็ก)

- **เปิดตัวละครสำคัญ**

บทที่ 2 จาก *ลิลิตพระลอ* ความว่า

สุกรมพะยอมพึง

ใจพี่ พระเอย

พะยอมเป็นชื่อตัวเอกหญิงที่มีบทบาทมากที่สุดในบรรดาตัวละครเอกหญิง 3 ตัว พะยอมปรากฏตัวครั้งแรกในบทนี้

- **ระบுகวามในใจตัวละคร**

บทที่ 3 จาก *สมุทรโฆษ* ความว่า

ดาสมรคือศรียังบรร

ทรวงสองโทยพรรณ

และกามกวนกลางใจ

น้อยตัวละครเอกชายเป็นผู้ที่องค์ำฉันทัดกล้าแล้ว เมื่อสบตาพะยอม

- **บอกวิธีอยู่รวมเป็นหมู่คณะ**

บทที่ 4 จาก *ตำราพิไชยสงคราม* ความว่า

โหราสาตพิไชยสงคราม

มีแจ้งทุกนาม

จงเรียนรู้นั่งคน

เมื่อมีผู้คนสมัครใจมารวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเพื่อให้แข็งแกร่งพอที่จะปกป้องตนเองจากการเบียดเบียนของกลุ่มอื่น น้อยก็เรียกประชุมเพื่อตกลงในเรื่องการอยู่ด้วยกันและการแบ่งหน้าที่กันทำ

- **สั่งสอนไม่ให้เป็นขโมย**

บทที่ 6 จาก *ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1* ความว่า

เห็นข้าวท่านบิโคว์พิน

เห็นสินท่านบิโคว์เดียด

บทที่ 6 พูดถึงการลักลอบขูดหาทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งหนีหายไปในช่วงกรุงแตก น้อยและพรรคพวกมาขัดขวางไว้ได้

- **แสดงชะตาของผู้หญิงในยามสงครามและการปกป้องผู้หญิง**

บทที่ 8 จาก *สดุดีบ้านบางระจัน* ความว่า

ลูกสาวสายสุตรัก เคยฟ่ายฟักฟุ่มเฟือ
ใครจักอาจให้เย้า หยาบหยาม

บทนี้เปิดตัวลำพู ตัวละครเอกหญิงคนที่สอง ซึ่งถูกคนไทยที่เป็นข้าพม่าลุดไป แต่เลิกตัวละครเอกชายตัวที่สามตามไปช่วยไว้ได้

- แสดงรูปลักษณ์และความอาหาญของตัวละคร แทนการบรรยายในดัวบท
บทที่ 11 จาก ลิลิตพระลอ ความว่า

งามเงื่อนดั่งราชสีห์
ครวีอาวุธของอาจ
เอิบอำนาจบมิกลัว

บทนี้กล่าวถึงโต ตัวละครเอกชายตัวแรกที่น้อยและเล็กนับถือเป็นที่คนโต ขณะกลับไปช่วยนายทองขาวให้พ้นจากการถูกคนไทยปล้น ในดัวบทไม่มีการบรรยายโฉมตัวละครตัวนี้ มีแต่การกระทำอันแยบคายและหาญกล้าจนประสบความสำเร็จ กถานาบทซึ่งเปรียบตัวละครสามัญชนกับพระลอ เป็นการเชิดชูตัวละครและทำให้ผู้อ่านจินตนาการความสง่างามและความเก่งกล้าของตัวละครตัวนี้ได้

- เปิดตัวละครหญิงตัวที่สามและระบุความในใจตัวละครเอกชายตัวแรก
บทที่ 13 จาก สมุทโฆษ ความว่า

อ้าอาวุธยุพินทรพาลพินดา
พิศพิศพิศพิศพิศพิศพิศพิศพิศ

ตัวละครเอกหญิงตัวที่สามชื่อ คล่อง ผู้เล่าเรื่องเปิดตัวขณะอยู่บนกระเบียงบ้าน โตตัวเอกชายยืนอยู่บนพื้นดินข้างล่างและได้เห็นหน้าตัวเอกหญิงเป็นครั้งแรก คล่องเป็นธิดาของนายทองขาวผู้มีอันจะกิน และผู้คนเรียกว่า "นาย" ผู้ประพันธ์จึงใจเล่นระนาบพื้นที่ระบุความแตกต่างระหว่างตัวเอกทั้งสอง หญิงมีฐานะทางสังคมดีกว่าชาย หญิงอยู่บนกระเบียง (ที่สูง) ชายอยู่บนพื้นดิน (ที่ต่ำ) ปุริมกถาที่ตัดตอนมา นอกจากจะชมความงามของฝ่ายหญิง บอกว่ามีผู้มองความงามนั้น ยังใช้ความเปรียบว่างามเหมือนพระจันทร์ ทำให้นึกถึงสำนวน "กระด่ายหมายจันทร์" แสดงที่สูง-ที่ต่ำ และแสดงความในใจของตัวเอกชาย กล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์คัดสรรมาดีเยี่ยม

เมื่อย้อนไปดูปุริมกถาบทที่ 11 ที่เพิ่งอ้างถึง เห็นได้ว่าผู้ประพันธ์เจตนาลบลฐานะทางสังคมที่ต่ำกว่าของตัวเอกชาย รูปลักษณ์ของโตไม่ต้องยกว่าตัวเอกหญิง เขา "งามเงื่อนดั่งราชสีห์" และมีความสามารถอื่นที่ชดเชยฐานะทางสังคมได้ เขา "ครวีอาวุธของอาจ เอิบอำนาจบมิกลัว" แม้ฐานะจะต่ำกว่า แต่เขาก็มีคุณสมบัติคู่ควรหญิงที่เขารัก

- แสดงความในใจตัวละคร แทนการบรรยายในฉันท

บทที่ 23 จาก สมุทรโฆษ ความว่า

ตนภูตตายก็จะตายผู้เดียว   ใครจะแลดู
ไอ้แก้วกับตนภู   ฤเห็น

ในบทนี้ น้อยถูกพม่าจับมาขังไว้ที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ ถูกทุบตีและถูกโบยเพื่อให้สารภาพว่ามาจากที่ใด จนสลบไป ผู้ประพันธ์ใช้วิธีย้อนลำดับเหตุการณ์สองครั้งในการเล่าเหตุที่ถูกพม่าจับและการลงทัณฑ์ บรรยายความคิดตัวละครเพียงว่า อย่างน้อยคงรอดตายได้อีกหนึ่งวัน โดยมีได้กล่าวถึงพะยอมหญิงคนรัก แต่กถานำบทได้ทำหน้าที่แทนโดยสมบูรณ์อยู่แล้ว

- ชื่นชมความสามารถในการวางกลลวงศัตรู แทนการบรรยายในบท

บทที่ 30 จาก ลิลิตยวนพ่าย ความว่า

ลวงกลใส่กลเหนือ   กลแก้วน กลแฮ
รู้อยู่รู้กว่ารู้   เรื่องกล

ในบทนี้ หมู่หาญตัวละครฝ่ายร้ายใส่ความพรรคพวกของน้อยว่าเป็นโจร และยกกำลังย่อย ๆ มาล้อมจับ แต่น้อยวางแผนซ่อนกลได้ทัน

ปริมกถาบทอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมากล่าวถึงในที่นี้ล้วนทำหน้าที่ทำนองเดียวกันทั้งสิ้น

จากหน้าที่ต่างๆ ของปริมกถา ซึ่งยกตัวอย่างมาข้างต้นนี้ อาจกล่าวได้ว่า ในแง่ของกลวิธีการประพันธ์ เสนีย์ เสาวพงศ์ใช้ปริมกถาเป็นเสียงผู้เล่าเรื่อง และเป็นผู้เล่าเรื่องแบบพรรณนาไว้ขอบเขต กล่าวคือ ไม่เพียงแต่บรรยายฉาก (บทที่ 1) ตัวละคร (บทที่ 11, 13) การกระทำ (บทที่ 8) เท่านั้น หากยังรู้สึกถึงความในใจ จิตสำนึก (บทที่ 3, 13) และจิตใต้สำนึก (บทที่ 23) ของตัวละครได้ อีกทั้งยังเป็นเสียงผู้ประพันธ์-ผู้เล่าเรื่อง กล่าวคือปรากฏตัวสั่งสอน (บทที่ 4, 6) หรือแสดงความชื่นชม (บทที่ 30) ได้*

ปริมกถาที่เสเนีย์ เสาวพงศ์คัดมา นำผู้อ่านเข้าสู่ฉันทบททีละบท โดยมีได้เผยเนื้อเรื่องแต่อย่างใด ผู้อ่านจึงยังอยากอ่านตัวอักษรในแต่ละบทอยู่ เพื่อจะได้ตีความปริมกถาซึ่งค้างอยู่ในใจขณะอ่านฉันทบท และได้เข้าใจความหมายลุ่มลึกของปริมกถาเมื่ออ่านจบแต่ละบท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ผู้เขียนบทความได้เรียนตามคุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์หลังการบรรยาย ว่าผู้เขียนตีความการใช้ปริมกถาเกินเจตนาของผู้ประพันธ์หรือไม่ คำตอบคือ เป็นไปตามเจตนาเจ้านางของผู้ประพันธ์ และประเด็นที่ผู้เขียนบทความไม่ได้กล่าวถึง คือ การใช้ปริมกถาแทนชื่อบทแต่ละบท

ผู้เขียนบทความขออธิบายข้อบทความดังนี้ คำว่า "ธรณีประตู" มาจากคำว่า "Seuils" อันเป็นชื่อตำราวรรณกรรมวิจารณ์ของฌีเรอราต์ เจอแนตต์ (Gerald Genette) นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ว่าด้วยการเข้าสู่ตัวบท นวนิยาย (คำว่า seuil ในภาษาฝรั่งเศส แปลว่า ธรณีประตู) ตีพิมพ์ครั้งแรกปี ค.ศ. 1987 หรือ พ.ศ. 2530 หลังนวนิยายเรื่อง "คนดีศรีอยุธยา" 6 ปี เจอแนตต์ศึกษาการเข้าสู่ตัวบทนวนิยายจากงานของนักประพันธ์ฝรั่งเศส ซึ่งก็มีวิธีการต่างๆ กันไป ผู้เขียนบทความยืมเพียงชื่อหนังสือของเจอแนตต์มาใช้ประกอบข้อบทความนี้ แต่เนื้อหาของ "ธรณีประตู" ในบทความนี้มาจากกลวิธีการประพันธ์ของเสนีย์ เสาวพงศ์ทั้งสิ้น

เมื่อก้าวล่วงธรณีประตู เข้าสู่ตัวบทนวนิยาย อ่านจนจบแล้ว ก็ต้องเดินออกจากประตู มาดูกันว่า ผู้ประพันธ์พาผู้อ่านออกมาอย่างไร

...เรือ 12 ลำแล่นตามกันมาในแม่น้ำท่ามกลางแสงตะวันรอน
บ่ายหน้าลงมาทางใต้ ระลอกที่เกิดจากสายลมวิ่งเข้ามาปะทะกราบเรือ
ที่สูงกว่าน้ำไม่ถึงคืบ เขาพายกันมาเรื่อย ๆ ไม้รีบร้อน
สองฟากฝั่งที่ลมพัดตลอดกิ่งไม้ หวัดแว่วเหมือนเพลงที่ระคนกับ
เสียงขลุ่ย แม่ศรีเมืองเยื้องกราย...
...ในป่า ทุกคนรู้สึกเหมือนมองเห็นสีที่อ่อนนุ่มเหมือนสีรุ่ง
ระบายอยู่แพรว-พราว เหลือง แดง ชมพู ฟ้า เขียว แสด...ใบหน้าของ
ทุกคนเชิดอย่างตระหง เรือแล่นลับหายไปกับคิ่งน้ำ... (หน้า 348 -
349)

เมื่อ "ตันหญ้า" และ "ต้อยติ่ง" เสร็จสิ้นภาระหน้าที่เข้าร่วมตีค่ายโพธิ์สามต้น ก็พากันกลับไปยังถิ่นฐานของตน ไปเป็นชาวบ้านธรรมดาเช่นเดิม มิได้มุ่งหวังยศศักดิ์ในกองทัพแต่ประการใด เพียงพอแต่ความภูมิใจ เือบอ้มใจทั้งชายและหญิง ประโยคสุดท้าย "เรือแล่นลับหายไปกับคิ่งน้ำ" สอดคล้องกับคำนำชื่อ "ขอสารภาพ..." ของผู้ประพันธ์ ตันหญ้าและต้อยติ่งยอมลี้ภัยหนีไปจากประวัติศาสตร์ พวกเขาไม่ปรากฏตัวในประวัติศาสตร์ กล่าวได้เต็มปากเต็มคำ ว่าหลังจากที่ได้วางโครงเรื่องสอดคล้องกับแก่นเรื่อง เสนีย์ เสาวพงศ์ก็จบเรื่องอย่างมีเอกภาพ อย่างที่ควรจะเป็น สมบูรณ์ในตัว ขณะเดียวกันก็ให้ที่ว่างเพียงพอแก่ผู้อ่านที่จะจินตนาการถึงชีวิตผจญภัยต่อมาของ "พิชชุลมดิน" ตันหญ้าและต้อยติ่งเหล่านั้น

จะเห็นได้ว่า นักประพันธ์ที่ถึงพร้อมด้วยวรรณศิลป์ มีต่างจากนายท้ายเรือ เขาย่อมควบคุมทิศทางการอ่านของผู้อ่านได้เสมอ

บรรณานุกรม

เสนีย์ เสาวพงศ์. คนดีศรีอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มติชน, 2543.